ЈОВАН А. ЈОВАНОВИЋ, Технолошко-металуршки факултет, Београд

ВАЖАН КОРАК УЛАСКА СРБИЈЕ У ЕВРОПУ

Крајем прошлог века приређена Србија, па и хемијска индустрија, заостајали су знатно за развијеним хемијском индустријом већине европских, а нарочито западноевропских земаља. Иако, поједе се производи су: сапун, лампе, сапуни, свеће, папир, пиво, цемент, сапун, лампе су топови, вршиоци су хемијске анализе минералних вода, руда, прехрамбених производа, као и хемијске анализе за судску медицину, одговорно политичку. Развој привреде Србије био је, међутим, у успоној и томе великом, захваљујући пажњи којој је држава одвајала образовању.

Интересантно је да је хемија у Србији, што се тиче наставе и истраживачког рада, зарастао у оквиру привреде, пре краја прошлог века мала место, као у већини држава Европе. Она се предавала на савременим начинима Великој школи у Београду и у гимназијама по Србији, на Војној академији, у стручним школама и у Учитељској школи. Поред мањих лабораторија постојала је и добро опремљена Државна хемијска лабораторија. Имена тадашњих хемичара, наших колега, била су добро познатаиу свету хемије. Свеукупно узимајући у обзир Београд, Војни завод у Крагујевцу, Барутану у Обилићеву и гимназије у Србији, процењује се да је пред крај прошлог века број хемичара у Србији био двадесет до тридесет. У то време постојала су: Српско лекарско друштво, Српско фармацеутско друштво, Српско геолошко друштво и Српско пољопривредно друштво и међуљудима који су се бавили природним наукама свечешће се размишљало и говорило о оснивању једног хемијско-физичко-минералошког друштва.

У такву средину и такво распложење стигао је у јесен 1897. године писмо др Марку Леку, професору хемије на Великој школи у Београду, одстране Органа изаконог добра II интеграционалног конгреса за примењену хемију, који ће се одржати јула следеће 1898. године у Бечу. У писму се предлаже да се и за Србију орган изује одбор, коме би био задатак да међу колегама хемичарима изазове што живље учешће на том конгресу. То је био епоохедан повод да се покренеи питање оснивања Српског хемијског друштва. Др Марко Лекопослао је 14. новембра 1897. године, по старом календару, следећи позив (в. слику).

Господине, од главног комисионалног II интернационалног конгреса за примењену хемију, који ће се месеца јула 1898. године одржати у Бечу, добио сам позив, да се из Србије организује одбор, коме би био задатак да међу колегама хемичарима изазове што живље учешће на том конгресу. То је био епоохедан повод да се покрене и питање оснивања Српског хемијског друштва. Др Марко Лекопослао је 14. новембра 1897. године, по старом календару, следећи позив (в. слику).

Смајући рао сам за дужност да о томе известим г.г. колеге и да замолим, да изволе, ради договора, доћи у суботу 15. о.м. у 5 часова по подне у Државну хемиску лабораторију.

О овом приликом ћу крене уће се и ишћ ање о оснивању Српског Хемичарског Удружења.

Идуће годе, 15. новембра 1897. године по старом, односно 27. новембра по новом календару основано је Српско хемијско друштво. Позиве је био послат господи: Бадемлићу, Зеги, Јовановићу, Јовичићу, Лозанићу, Мајсторовићу, Милојковићу, Николићу, Панићу, Прљевићу и Содомски. Како је рукописни записничарски састанак г. Николића записано на позиву, сви су дошли сем г. Лозанића, што су и потврдили својим потписима. Једини је Г. Бадемлић пропустио да се потпише, а поред имена г. Лозанића записано је: "Био на путу али је на дан стигао, па пристео овде, ну момак га није могао наћи. Јављено му је прекоњеговог сина".

Српско хемијско друштво основано је у оној згради Државне хемијске лабораторије, а данашњој управној згради Института за хемију, технологију и металургију. Зграда је подигнута 1882. године на барутанским парцелама поред Славије и у њој се одмах уселила Државна хемијска лабораторија која је указом кнеза Милоша основана још 1859 године. Првобитно је била приземна, а од 1928. године имала и спрат и данас се налази на углу улица Његошеве и Краља Милутина.

На основачкомскупштини у поред сазивача др Марка Лека, професора ВеликеШколе, управници Државне хемијске лабораторије, председника Врховног суда Србије и првог председника Врховног суда Југославије, чије имена носи једна улица у центру Београда, присутни су били и:

Др Марко Николић, инспектор царинског одељења Министарства финансија и, касније, управник Државне хемијске лабораторије, присутни тетком одељењу Министарства унутрашњих дела.

Јован Бадемлић, дипл. хемичар, директор II мушке гимназије у Београду.

Др Коста Јовановић, управник Рударске лабораторије Министарства народне привреде.

Др Добросав Кнез-Милојковић, државни хемичар у Београду.

Др Александар Зега, хемичар Оштине града Београда.

Др Милорад Јовичић, професор II београдске гимназије у Београду.

Војислав Прљевић, дипл. хемичар, хемичар лабораторије Рударско одељења у Београду.

Др Лука Панић, на раду у Београдском потекарском складишту.

Др Јосиф Содомски, хемичар Управе државних монопола.

Радомир Мајсторовић, дипл. филозоф, хемичар Државне хемијске лабораторије.

Позивје био упућен и Сими Лозанићу, професору на Великој школи и Универзитету (први ректор), министру народне привреде и иностраних дела, посланику у Лондону и претседнику Краљевске академије, који је био спречен да присуствује састанку, али је одмах по оснивању Друштва узео активно учешће у његовом раду.

У време оснивања, 1897. године, најстарији међу оснивачима је Јован Бадемлић са 55 година, а најмлађи је Радомир Мајсторовић са 26 година. Међуњима је рођена у престоници: Јован Бадемлић, Марко Лекo, Милорад Јовичић, Коста Јовановић, Симa Лозанић, Марко Николић и Лука Панић. Добросав Кнез-Милојковић рођен је у Алексинцу, Војислав Прљевић у Љубљани, сре з Златиборски, округ Ужички, а Радомир Мајсторовић у Чачку. Сви су они, даклерођени у granицама тадашње српске државе. Једини је Александар Зега биорођен у Банату (Ново Село). Јосиф Содомски је биостранац, родом из Полтаве у Украјини. Сви су они имали високу стручну спрему, односно завршили факултете. Осим Радомира Мајсторовића, који је студирао и искључиво у Србији, на Великој Школи у Београду, сви остали су студирали у целости или делимично у иностранству на познатим европским универзитетима. Полити ком су се бавили Јован Бадемлић, који је био члан Напредне странке и Лука Панић, члан Самосталне радикалне странке.

На оснивачкомсастанку је, како пише у записнику, који је водио Марко Николић, после дуже годоварања одлучено да се оснује удружење српских хемичара и то искључиво хемичара, а не "хемијско-физичко-минералошко удружење", као што је раније покушавано. Уједно је донет и одлука, између осталог, "да се почне ради без икаквих статута или чланова, изузимајући секретара, да се утврди састанак друштвених дана друштвени састанак одржи 22. новембра 1897. године".

На другом састанку који је одржан 22. новембра (4. децембра по новом календару) 1897. године сви су се сложили да задаци Друштва буде:

- узајамно обавештавање у свим гранама хемије;
- реферисање о новинама у хемији и примени савременог развитка науке;
- читање оригиналних радова из свих грана хемије;
- решавање свих практичних хемијских питања;
- примењивање хемијских знања у што већем степену у свим гранама народне привреде;
- решавање питања која се односе на наставу хемије и на свим школама;
- уређење положаја српских хемичара.

Види се да је Српско хемијско друштво на самом почетку поставило себи врло обимне и озбиљне задатке који обухватају практично готово сва питања из области хемије у земљи. Карактеристично је за Друштво да је оно приступило раду одмах и непосредно без икаквих формалности, чак и не утврђујући никаквазванична правила и не бирајући председника.

Тако је започело рад једно од најстаријих научних друштава у Србији и Европи, а међу хемијским друштвима по старости, десето у свету.

Abstract

AN IMPORTANT STEP IN THE ENTRANCE OF SERBIA AND EUROPE

Jovan A. Jovanović,

Faculty of Technology and Metallurgy, Belgrade

At the of the nineteenth century the Serbian economy, as well as the chemical industry, were lagging considerable behind the economy of the majority of European, especially Western European, countries. Considering teaching and research, it is interesting that chemistry in Serbia at that time already had a place similar to that of chemistry in most of European countries, and the discussion about founding a chemical society was spreading among chemists in Belgrade.

Dr. Marko Leko, a Belgrade chemist and professor of chemistry received in the autumn 1897 a letter from the Central Committee of the III International Congress of Applied Chemistry to be held the following year in Vienna, asking him to initiate interest among Serbian chemists to participate. It was the immediate incentive to put the foundation of a chemical society on the agenda, and the eleven chemists working at that time in Belgrade founded the Serbian Chemical Society, on November 27, 1897. At a second meeting held on December 4th, 1897, everyone agreed upon the following tasks of the Chemical Society: 1) mutual informing in all areas of chemistry; 2) reporting about innovations in chemistry and following modern developments in science; 3) reading original papers from all areas of chemistry; 4) solving all practical chemical problems; 5) the application of chemical knowledge to the greatest extent in all fields of the national economy; 6) solving problems concerning the teaching of chemistry in Serbian schools and 7) regulating the position of Serbian chemists. As can be seen, the Serbian Chemical Society, from the very beginning, undertook very voluminous and serious tasks which involved dealing with all questions in the field of chemistry in our country. This is how one of the oldest scientific societies in Serbia and Europe came into life, being the oldest among the chemical societies of the world.

Фотокопија позива на оснивачки састанак Српског хемијског друштва